

ӘОЖ 94(574)

ББК

А

Бегалиева А.К. Қазақстан тарихы (оқу құралы). – Алматы: Қазақ университеті, 2015. -181 бет

ISBN

Оқу құралы ҚР жоғары оқу орындарының жоғары оқу орнына дейінгі білім беру факультетінің оралман және ақылы топ тыңдаушыларына, колледж және лицей оқушыларына арналған. Оқу құралында Қазақстан тарихы ежелгі заманнан бастап қазіргі заманға дейінгі кезеңді қамтиды. Сонымен қатар тыңдаушылардың өздігінен ізденуіне арналған сұрақтар мен реферат тақырыптары берілген.

Оқу құралы көпшілік оқырман қауымының назарына да арналған.

ӘОЖ 94(574)

ББК

А

Пікір жазғандар:

Махаева А.Ш.– Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеттің «Қазақстан тарихы» кафедрасының меңгерушісі, тарих ғылымдарының докторы, профессор.

Өтениязов С.К. - Қазақ-американ, Мадрид университеттерінің профессоры, тарих ғылымдарының кандидаты.

Жаппасов Ж.Е. - әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің жоғары оқу орнына дейінгі білім беру факультетінің деканы, тарих ғылымдарының кандидаты, доцент.

Баспаға әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің ғылыми кеңесі шешімімен № хаттама_____ 2015 ж. ұсынылған

АЛҒЫ СӨЗ

«Қазақстан тарихы» курсы ҚР Білім және ғылым министрлігі ұсынысымен бекітілген және іске қосылған ҚР жалпыға бірдей міндетті мемлекеттік білім беру стандарты бойынша жоғары оқу орнында оқытылады.

«Қазақстан тарихы» оқу құралы әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің жоғары оқу орнына дейінгі білім беру факультетінің оралман және ақылы топ тыңдаушыларына, колледж және лицей оқушыларына арналған.

Пәнді оқытудың **мақсаты** ежелгі заманнан бастап қазіргі заманға дейінгі Қазақстан тарихына сипаттама беру.

Пәнді оқыту **міндеттері:**

- ежелгі Қазақстан тарихының кезеңдеріне жан-жақты сипаттау;
- орта ғасырдағы түркі қағанаттарының қоғамдық-саяси тарихына шолу жасау;
- «Мәңгілік ел» идеясының мазмұнын түсіндіру;
- Қазақстан жеріне жасалған монғол шапқыншылығын, монғол ұлыстарының құрылу тарихын көрсету;
- Қазақ хандығының тарихына қатысты оқиғаларды мазмұндау;
- Қазақстанды Ресей империясының жаулау саясатын айқындау;
- әкімшілік-әміршіл жүйенің қалыптасуын көрсетіп, КСРО құрамындағы Қазақстан тарихын сипаттау;
- тәуелсіз Қазақстан тарихын сипаттап, қалыптасқан Қазақстан тарихын талдау.

Тыңдаушылардың алатын **білімі:** көне Қазақстан тарихын, мемлекеттілік туралы түсінікті, монғол шапқыншылығын, Қазақ хандығының тарихын, Ордалар тарихын, Ресей империясының Қазақстандағы саясатын, кеңестік идеологияның ықпалын біліп, қазіргі заманғы тарихымыздың аса ауыр тұстары кеңестік әкімшіл-әміршіл кезеңмен сәйкес келетінін, осы кезеңнің қайшылықты тұстарының кейбір көлеңкелі, мәселелерін жаңа көзқараспен сипаттауға үйреніп, кеңестік тоталитарлық жүйенің жазықсыз жазалауына ұшыраған халқымыздың көрнекті мемлекет, ғылым мен мәдениет қайраткерлері туралы, Тәуелсіздік жылдарында Қазақстан әлемдік қауымдастықтың толыққанды мүшесі болғанын, Қазақстанның 2010 жылы Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымына төрағалық етуі туралы шешім оның сенімді дәлелі болғаны, «Қазақстан-2050», Елбасының Жолдаулары туралы мағлұмат алады.

Біліктілігі:

- «Қазақстан тарихы» пәнінің оқу жоспарына бағытталу;
- дәріс және семинар сабақтарында алған білімдерін тәжірибеде қолдану;
- тарихи кезеңдердің ерекшеліктерін көрсету;
- негізгі ғылыми терминдерге түсінік беру;

Құзырлығы:

- студент кешенді түрде ізденеді, тарихи ақпаратты жүйелейді;
- деректермен дербес жұмыс істеп, өз көзқарасын дәлелдейді.

КІРІСПЕ

Елбасы Н.Ә. Назарбаев Қазақ хандығының 550 жылдығына арналған салтанатты жиында сөйлеген сөзінде «...біздің қасиетті жерімізді ықылым замандардан Ұлы Дала деп, ал бабаларымызды Ұлы Даланың ұрпақтары деп атаған. Біз – солардың жалғасымыз, Ұлы Даланың мұрагерлеріміз. Осынау кең байтақ Ұлы Даланың көгінде халқымыздың бақ жұлдызы болып Жаңа Қазақстан дүниеге келді. Біздің Қазақстанымыз – ұлы істердің ұйытқысы болған Ұлы Дала Елі!», - деп халқымыздың ерекшелігі Ұлы даламен сипатталатынын баса көрсетті.

Елбасымыз тарихымызды терең білуге нұсқау жасайтын сөздері талай мінбеден айтылғаны белгілі. 25 тамыз 2014 ж. Елбасы Н.Ә. Назарбаев Ұлытау төрінде берген сұхбатында «Біздің елдігіміз, қазақ жұртының арғы түбі ғұндардан басталады. Ғұндардан кейін көк түріктерге жалғасады. Одан кейін Алтын Орда орнығады. Сөйтіп, хандық дәуірге ұласып, кейін біртіндеп Тәуелсіздікке келіп тіреледі. Осындай үлкен тарихымыз бар. Жастарымыз мұны білуі керек. Біз кеше ғана пайда бола қалған халық емеспіз», - деп атап өткен болатын.

Ал, «Тарих толқынындағы халық» бағдарламасын жасаудағы мақсат халық санасын жаһандық ауқымдағы мәселелерді екшейтіндей дәрежеге жеткізу ғана емес, жеке адамның біліктілік бәсекесіне шыдас беретін өзіндік даму зердесі деңгейін қалыптастыру арманынан туындайды. 1995 жылы Президенттің тапсырмасымен жасалып, Президент жанындағы мемлекеттік саясат жөніндегі Ұлттық Кеңестің мақұлдаған «Қазақстанда тарихи сананы қалыптастыру тұжырымдамасы» өз қызметін атқарды. Бұл тұжырымдаманың басты міндеті – тарих ғылымының басты мәселелерін және оны шешудің мүмкін бағыттарын белгілеу, тарихи білім мен ағартушылыққа реформа жасау жолдарын қарастыру еді.

Тарих – кез келген қоғамдағы өзін-өзі танудың және өзіндік идентификацияның әдісі, ал ұлттық тарих біріктіретін маңызды ролі бар және тілі, діні, рухани мәдениеті, таңбасы, дәстүрі бар біртұтас халықты құрайтын мемлекеттің негізгі факторы. Оның жаңа тарихи санасы, дүниетанымы, жеке және ұжымдық жадысы, адамдар мінез-құлқының мотивтері мен стереотиптері болып табылады.

Қай заманда болмасын билік басына келген жаңа династия жаңа мемлекеттік билікті бекемдеу үшін, ең алдымен, ұлттық тарихты жазды. Мемлекеттік саясаттың әсері ұлттық тарихтың дамуына мүдделендіреді. Қазіргі кезде тарих күнделікті өмірдің, мәдениеттің, ойлаудың, халық санасының құрамдас бөлігіне айналып, сауатты қоғамның назарын өзіне аударуда.

Болашаққа тағылым болу үшін өткен жолымызды зерделегеніміз абзал. Ол үшін бүгінгі ұрпақ ата-тек сабақтастығын қаз-қалпында танып, тек қана шындық айтылуы керек. Міне, осы тұрғыдан алғанда бұл оқу құралы бүгінгі дайындық курсының тыңдаушыларына Қазақстан тарихынан білім алып, тарихи сананың қалыптасуына септігін тигізеді.

МАЗМҰНЫ

Алғы сөз.....	2
Кіріспе.....	3
1 Ежелгі замандағы Қазақстан.....	4
1.1 Қазақстан территориясындағы тас дәуірі.....	4
1.2 Қазақ жеріндегі қола дәуірі.....	7
1.3 Қазақстан территориясындағы тайпалық одақтар.....	12
2 Орта ғасырдағы Қазақстан	
2.1 VI-X ғғ.ерте орта ғасырлық мемлекеттер.....	22
2.2 Дамыған ортағасырлардағы мемлекеттер (XI ғ. басы - XII ғғ.).....	27
2.3 Қазақстан монғол дәуірінде (XIII ғ. басы – XV ғ. бірінші жартысы).....	44
2.4 XIV-XV ғ.ғ. Қазақстандағы мемлекеттер.....	49
2.5 Қазақ хандығының құрылуы.....	54
2.6 XVI - XVIII ғасырдың басындағы Қазақстан.....	61
3 Жаңа замандағы Қазақ елінің тарихы.....	71
3.1 Тәуке хан тұсындағы Қазақ хандығы.....	71
3.2 Жоңғар шапқыншылығына қарсы қазақ халқының күресі.....	76
3.3 Патшалық Ресейдің Қазақстанды жаулап алуының басталуы.....	81
3.4 Кіші жүз қазақтарының патша үкіметінің отарлау шараларына қарсы күресі.....	91
3.5 Ұлт-азаттық жолындағы көтерілістер.....	97
3.6 XIX ғ. екінші жартысындағы Қазақстанның саяси және әлеуметтік-экономикалық жағдайы.....	113
3.7 XX ғасырдың басындағы Қазақстан.....	126
4 Қазақстанның қазіргі заманғы тарихы	
4.1 Қазақстан Қазан төңкерісі мен азамат соғысы жылдарында (1917-1920 жж.).....	137
4.2 Қазақстан кеңестік тоталитарлық жүйенің қалыптасу кезеңінде (1921-1939 жж.).....	148
4.3 Қазақстан Екінші дүниежүзілік соғысы жылдарында.....	163
4.4 Соғыстан кейінгі жылдардағы Қазақстан (1946-1970 жж.).....	173
4.5 1971-1990 жж.Қазақстанның әлеуметтік-экономикалық және қоғамдық-саяси даму.....	184
5 Тәуелсіз Қазақстан	195
5.1 Қазақстанның тәуелсіздігінің жариялануы және ТМД-ның құрылуы.....	195
5.2 Қазақстан Республикасының әлеуметтік-экономикалық дамуы.....	205
5.3 Қазақстан Республикасының қоғамдық-саяси дамуы.....	215
5.4 Қазақстан - әлемдік қауымдастықта.....	221
Қорытынды.....	228
Әдебиеттер.....	229
Қосымшалар.....	232